

“ควาย” เป็นพันธุ์สัตว์พื้นเมืองที่มีค่าของประเทศไทย บทบาทและความสัมพันธ์ของควายที่มีต่อวิถีชีวิตของคนไทยเป็นตำนานที่เล่าขานมายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทย ในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งอย่างลงตัว ก่อให้เกิด เศรษฐกิจ-สังคม วัฒนธรรมไทย ศิลปะการดำรงชีพตามวิถีที่มากมาย เช่น “วัฒนธรรมควายกับข้าว” คนไทยใช้ควายเป็นแรงงานในการทำนาทุกกระบวนการ ตั้งแต่การไถเตรียมดิน ไขมูลเป็นปุ๋ย เป็นพาหนะเทียมเกวียนบรรทุกของไปนา นวดข้าว บรรทุกข้าวกลับมาน้ำบ้าน ดังนั้น ชาวนาสมัยก่อนจึงมีความผูกพันกับควาย เปรียบเสมือนสมาชิกในครอบครัว

ควายไทยจัดเป็นควายที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาควายเลี้ยงแถบเอเชีย ควายเลี้ยงมีสองประเภทใหญ่ ๆ คือ ควายแม่น้ำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นควายพันธุ์อินเดีย จัดเป็นควายพันธุ์นม และควายปลัก ซึ่งรวมควายไทยและควายงานในประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย เช่น ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย พม่า เขมร ควายไทยมีเลี้ยงกันในทุกภาคของประเทศไทย แต่ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางคนเรียกควายว่า กระบือ เข้าใจว่ากระบือเป็นคำต่างประเทศ ภาษาเขมรเรียกควายว่า กระบือหรือกระบวย ชาวฟิลิปปินส์เรียกกระบือว่า คาราบาว และชาวมาเลเซียและอินโดนีเซียเรียกว่า เคอร์เนา ควายไทยมีขนาดใหญ่กว่าวัวประมาณสองเท่า ควายตัวผู้โตเต็มที่มีน้ำหนักเฉลี่ย 600-850 กิโลกรัม ควายตัวเมียโตเต็มที่มีน้ำหนักเฉลี่ย 400-500 กิโลกรัม ควายมีลำตัวใหญ่ กว้างและลึก มีท้องยกโตแสดงให้เห็นความจุ ท้องย้อย ปั้นท้ายลาด ขายาว มีกระดูกใหญ่ หัวมีขนาดเล็ก เมื่อเทียบกับขนาดตัว ทั้งตัวผู้และตัวเมียมีเขาขาวโค้ง งอรั้งเข้าหา

กันไป ด้านหลังเขาควายมีรูปร่างแบน ปลายเขาเรียวยาวแหลม มองดูน่ากลัว ควายไทยมีสองสี คือ ควายสีเทาหรือดำ และควายเผือกซึ่งมีสีขาว ควายมีต่อมเหงื่อน้อยกว่าวัว จึงถ่ายเทความร้อนออกจากร่างกายได้ไม่ดีเท่าวัว เวลาอากาศร้อน ควายชอบนอนแช่ปลักโคลน เพื่อเป็นการผ่อนคลายความร้อนของร่างกาย ถ้าควายโดนอากาศร้อนนาน ๆ จะแสดงอาการหงุดหงิด เปลี้ย และดุร้าย จนอาจทำร้ายผู้เข้าใกล้ได้ ควายหนึ่งตัวไถนาได้วันละประมาณครึ่งไร่หรือสองงาน แต่ถ้าใช้เทียมไถคู่กันจะไถนาได้วันละประมาณหนึ่งไร่กับหนึ่งงาน ซึ่งดีกว่าเทียมไถเดี่ยว การใช้ควายทำงานในบางท้องถิ่น

ขณะนี้ควายต้องทำงานหนักมากเป็นช่วงเกษตรทำนา

นายพนพพงษ์ ศรีอาจ ผู้จัดการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรกรรมเฉลิมพระเกียรติฯ เปิดเผยว่า ฟาร์ม มมส.ได้ร่วมกับ มีผู้บริหารมหาวิทยาลัย หัวหน้าส่วนราชการ บุคลากร นิสิต ปรากฏษ์ขาวบ้าน ตลอดจน คณะครู อาจารย์และนักเรียนจากโรงเรียนนาสีนวน โครงการอนุรักษ์ควายไทย เป็นหนึ่งในโครงการ 1 หลักสูตร 1 ศิลปวัฒนธรรม ตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งควายไทยเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่อดีต มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวนาไทยอย่างลึกซึ้งแน่นแฟ้น ควายไทยเป็น

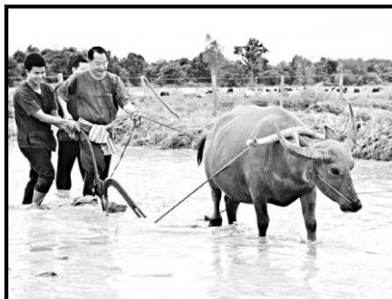
มมส.ติดเครื่องฟืนฟู่อนุรักษ์กระบือไทย เร่งปลูกกระแสวัฒนธรรมควายกับข้าว!

สัตว์ที่ใช้ประโยชน์ได้สารพัด ทนต่อสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ทนต่อโรคและแมลงอย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้รุกคืบเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์อย่างรวดเร็ว เป็นสาเหตุให้การเลี้ยงและการใช้ประโยชน์จากควายไทยได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จากการใช้ประโยชน์จากควายเพื่อลากจูงทำนา ถ้าการใช้เครื่องจักรเข้ามาทดแทน ทำให้ควายไทยถูกลดบทบาทความสำคัญลงเป็นลำดับ คงเหลือเพียงแค่การเลี้ยงไว้เพื่อการค้าเท่านั้น ส่ง

ของเมืองไทย โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่า ควายทำงานปีละประมาณ 4 เดือน ทำงานวันละ 5 ชั่วโมง ควายหนึ่งตัวใช้ไถนาเฉลี่ยปีละ 40 ไร่ ขวานาเลี้ยงควายไว้ใช้งานรายละ 2 ตัว ฤดูกาลทำงานของควาย คือฤดูทำนา เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน-สิงหาคม ใน

ผลให้วัฒนธรรมการเลี้ยงและการใช้งานจากควายไทยแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมแทบจะเลือนหายไปจากพื้นที่ ซึ่ง (พ่อใหญ่แดง) ชาวบ้านบ้านโพธิ์มี ตำบลนาสีนวน อำเภอกันทรวิชัย

จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งยังคงทำนาแบบดั้งเดิมที่เหลือเพียงรายเดียวในเขตพื้นที่ตำบลนาสีนวนที่ใช้แรงงานจากควายไทยไถนา นอกจากนี้ยังได้มีการไถนา การคาดแปลงนาด้วยแรงงานควาย และมีการปักดำนาด้วยกัน

ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรกรรมเฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้เล็งเห็นความสำคัญจึงได้ดำเนินการจัดทำโครงการศูนย์เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมการเลี้ยงและใช้งานจากควายไทยเพื่อการอนุรักษ์ ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อน้อมนำพระราชเสาวนีย์ของ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ด้านการอนุรักษ์ควายไทย ทั้งยังเป็นแหล่งสืบทอดศิลปวัฒนธรรมการเลี้ยงควายอีกด้วย.

กิริยา กากแก้ว